

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

อินทริศรานุวัตติวงศ์

– ๒๘ เมษายน –

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
มีพระนามเดิม พระองค์เจ้าจิตรเจริญ
เป็นพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
และพระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย
ประสูติเมื่อวันอังคารที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๖
ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนา
ขึ้นเป็น "เจ้าฟ้า" พระองค์เป็นต้นราชสกุล จิตรพงศ์

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

ประสูติ เมื่อวันอังคารที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๖

ได้รับพระราชทานพระนามจากสมเด็จพระบรมชนกนาถโดยมีพระราชหัตถเลขา ดังนี้
"สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้พระบิดา ขอตั้งนามบุตรชายที่
ประสูติจากหญิงแม่พรรณรายผู้มารดา ในวันอังคาร เดือน ๖ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีกุนเบญจศก
นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ สิงหนาม
ของงมีความเจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สุขสารสมบัติ สุวรรณทิรัญรัตน์
ยศบริวาร ศฤงคาร ศักดานุภาพตระบะเดชพิเศษคุณสุนทร
ศรีสวัสดิ์พัฒนามงคลพิบูลย์ผลทุกประการ เทอญฯ"

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๔๑๑ นั้น
พระองค์มีพระชันษาได้ ๕ ปีกับ ๖ เดือน ตรัสเล่าภายหลังว่า ทรงจำพระบิดาได้น้อยเต็มที่
จำได้แต่ว่าพระภูษาแดง ประทับเสวยบนพระเก้าอี้หมุนถอยหน้าถอยหลังได้ ....
กับทรงจำได้ว่าทรงสังเกตเห็นมีรูปภาพทูตไทยเข้าเฝ้าถวายพระราชสาสน์
แต่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ติดอยู่ที่พระที่นั่งอนันตสมาคมองค์เก่า การที่ทรงจำได้นี้
เข้าพระทัยว่าเพราะสนพระทัยเรื่องรูปภาพมาแต่ทรงพระเยาว์นั่นเอง

ภาพ

เมื่อแรกทรงกรม ดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

ภาพ

พระราชโอรสพระราชธิดา ในรัชกาลที่ ๔ ฉายเมื่อต้นรัชกาลที่ ๕

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

ภาพ : โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตรวจทางรถไฟสายโคราช

ภาพ : เสด็จวัดเบญจมบพิตร แพบพระองค์สมเด็จพระนครหลวงศรีวิบูลย์
ในงานฉลองพระชนมายุเท่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชกรณียกิจด้านราชการ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งอภิรัฐมนตรีที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน อุปนายกราชบัณฑิตยสภา แผนกศิลปากร และพระองค์ยังได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้กำกับการพระราชวงศ์มีหน้าที่สนองพระเดชพระคุณในพระราชกรณียกิจส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยพระราชวงศ์พระองค์ใดที่มีกิจที่ไม่ต้องกราบบังคมทูลพระกรุณา ก็ให้ติดต่อกราบบังคมทูลต่อพระองค์แทนนอกจากนี้ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จยังต่างประเทศพระองค์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่วันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖ และทรงพ้นจากตำแหน่ง ณ วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวสละราชสมบัติ

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

ภาพ : ตึกถาวรวัตถุ หอสมุดวชิรญาณ

ภาพ :
ชุมประศูวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ภาพ :
(ซ้าย) ศาลาโฆระเบื้อบ ด้านหน้าทิศเหนือ
(ขวาบน) ศาลาหม่อมเจื้อย ด้านทิศใต้
(ขวาล่าง) แบบร่างมีพระหัตถ์ ศาลาหม่อมเจื้อย
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

พระราชกรณียกิจด้านสถาปัตยกรรม

- ตึกถาวรวัตถุ หอสมุดวชิรญาณเดิม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗
- การออกแบบก่อสร้างพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒
- การออกแบบก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร เริ่มก่อสร้างเมื่อ วันที่ ๔ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) หรือ ร.ศ. ๑๒๑

งานด้านสถาปัตยกรรมเป็นงานที่พระองค์ทรงพิถีพิถันอย่างมาก เพราะตรัสว่า "ต้องระวังเพราะสร้างขึ้นก็เพื่อความพอใจ ความเพลิดเพลินตา ไม่ใช่สร้างขึ้นเพื่ออยากจะรื้อทิ้ง หุนรอนที่เสียไปก็ไซ้จะเอาคืนมาได้ ผลที่สุดก็ต้องทิ้งไว้เป็นอนุสาวรีย์สำหรับชายความอาย"

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

ภาพ : แบบร่างลายเส้นสีพระหัตถ์ พระเมรุสมเด็จพระปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุพันธุวงศ์วรเดช

ภาพ : แบบร่างลายเส้นสีพระหัตถ์ พระเมรุสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ภาพ : แบบร่างลายเส้นสีพระหัตถ์ พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

พระราชกรณียกิจด้านศิลปกรรม / จิตรกรรม

ภาพเขียน

- ภาพเขียนสีน้ำมันประกอบพระราชพงศาวดาร แผ่นดินพระเจ้าท้ายสระครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นภาพช้างทรงพระมหาอุปราชแห่งช้างพระที่นั่ง ภาพเขียนรดพระอาทิตย์ที่เพดานพระที่นั่งภาณุมาศจรัญญู (พระที่นั่งบรมพิมาน)
- ภาพประกอบเรื่องธรรมาธรรมะสงคราม
- ภาพแบบพัดต่างๆ
- ฯลฯ

งานออกแบบ

- ออกแบบตรากระทรวงต่าง ๆ
- อนุสาวรีย์ทหารอาสา
- อนุสาวรีย์สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง
- อุทกทาน (องค์พระธรรณีบีบมวยผมที่เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา)
- พระบรมรูปหล่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่เชิงสะพานพระพุทธยอดฟ้า
- พระเมรุมาศ และพระเมรุของพระบรมวงศ์หลายพระองค์
- พระพุทธไสยาสน์ ประดิษฐาน หอกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ดึกไซยันต์ โรงเรียนวัดราชาธิวาส สร้างอุทิศถวายและบรรจุพระอัฐิ และพระอังคาร ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

พระราชกรณียกิจด้านวรรณกรรม / บทละคร

มีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น โคลงประกอบภาพจิตรกรรมภาพพระราชพงศาวดาร, โคลงประกอบเรื่องรามเกียรติ์ ทรงพระนิพนธ์เมืองานฉลองพระนครครบร้อยปี, ลายพระหัตถ์ได้ตอบประทานบุคคลต่างๆ เช่น จดหมายเวรโต้ตอบกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพลายพระหัตถ์ประทานความรู้ในลักษณะจดหมายโต้ตอบพระสารประเสริฐและพระยาอนุমানราชธน เรื่องภาษาและประเพณีลายพระหัตถ์ได้ตอบเหล่านี้เป็นเหมือนคลังความรู้สำหรับผู้สนใจใฝ่ศึกษาค้นคว้าทั่วไป

ทรงนิพนธ์บทละครดึกดำบรรพ์ไว้หลายเรื่อง เช่น

๑. สังข์ทอง ตอนทิ้งพวงมาลัย ดีกลี และตอนถอดรูป
๒. คำวี ตอนเผาพระขรรค์ ชูบตัว และตอนหึง
๓. อิเหนา ตอนตัดดอกไม้ฉายกริช ไหว้พระ และตอนบวงสรวง
๔. รามเกียรติ์ ตอนศุรปนชาติสีดา

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

พระราชกรณียกิจด้านดุริยางคศิลป์และนาฏศิลป์

ทรงสนพระทัยทั้งดนตรีไทยและดนตรีสากล โดยเฉพาะดนตรีไทยนั้น ทรงฝึกฝนมาแต่พระเยาว์ทรงถนัดเล่นปี่พาทย์และระนาดมากกว่าเครื่องดนตรีอื่นๆ

๑. เพลงสรรเสริญพระบารมี (คำร้อง)
๒. เพลงเขมรไตรโยค
๓. เพลงตับ เช่น ตับแม่ศรีทรงเครื่อง ตับเรื่องขอมดำดิน

องค์ความรู้จากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

การระถก

วันที่ ๒๘ เมษายนเป็นวันครบรอบวันประสูติของพระองค์
ทุกปีจะมีงาน "วันนริศ" ณ ตำบลปลายเนิน คลองเตย
มีการแสดงละคร การบรรเลงเพลงพระนิพนธ์
การตั้งแสดงงานฝีมือหัตถ์บางชิ้น และการมอบ
"ทุนนริศรานุวัดติวงศ์" แก่นักศึกษาในสาขาวิชาศิลปะ
เนื่องในวาระฉลองวันประสูติครบ ๑๐๐ พรรษาของ
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ในวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๖

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก
ได้ประกาศยกย่องให้พระองค์เป็นบุคคลสำคัญของโลกประจำปี พ.ศ. ๒๕๐๖
นับเป็นบุคคลไทยคนที่ ๒ ที่ได้รับการยกย่องดังกล่าว

เรียบเรียงโดย : นางสาววารุณี วิริยะชูศรี (บรรณารักษ์)

เรียบเรียงภาพ : นางสาวกาญจนา ศรีเทรา (บรรณารักษ์)

อ้างอิงข้อมูลจาก :

สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ "สมเด็จพระครู" ช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๙.

พระประวัติ เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. กรุงเทพฯ : บ้านปลายเนิน , ๒๕๓๙.